ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 12

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan.

Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.12.2024
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
www.philologicalresearch.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, *filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)*
Shoxista Maxmaraimova, *filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)*
O‘ral Xoliyorov, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)*
Olmos Ulviy Binnatova, *f.f.d., professor (Ozarbayjon)*
Karl Rayxl, *f.f.d., professor (Germaniya)*
Vali Savash yelok, *f.f.d., professor (Turkiya)*
Dorota Silviya, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)*
Muslihiddin Muhiddinov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Ibodulla Mirzayev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Abdi Mamatov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Suyun Karimov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Muhammadxon Hakimov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Nafas Shodmonov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Dilmurod Quronov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Murodqosim Abdiyev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Baxtiyor Mengliyev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Normat Yo‘ldoshev, *f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)*
Abdulla Xudoyqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Bobonazar Murtazayev, *f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)*
Asqar Eshmo‘minov, *f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)*
Obidjon Shofiyev, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)*
Zafar Umurqulov, *f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)*
Nurali Amonturdiyev, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Hakim Ahmedov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Ahad Shukurov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Eshnazar Jabborov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Abdumurod Arslonov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Sirojiddin Turdimurodov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Umida Raximova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Gulchehra Begmatova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Nargis Qurbonazarova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Muyassar Xolova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Shoira Omonturdiyeva, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Sherzod Turdiqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Zaynura Qodirova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Humayun Nadim Muhammad, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Dilrabo Ergasheva, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.12.2024
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100
Цена договорная
Заказ: 155
Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул.
Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, *доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)*
Шохиста Махмараимова, *доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)*
Урал Холияров, *ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)*
Олмос Улвий Биннатова, *д.ф.н., профессор (Азербайджан)*
Карл Райхл, *д.ф.н., профессор (Германия)*
Вали Саваш Елок, *д.ф.н., профессор (Турция)*
Дорота Сильвия, *PhD, доцент (Польша)*
Муслихиддин Мухиддинов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Ибодулла Мирзаев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Абди Маматов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Суюн Каримов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Мухаммадхон Хакимов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Нафас Шодмонов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Дилмурод Куронов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Мурадкасим Абдиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Бахтиёр Менглиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Нормат Юлдашев, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Абдулла Худайкулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Бобоназар Муртазаев, *ф.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Аскар Эшмуминов, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Обиджон Шофиев, *д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)*
Зафар Умуркулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Нурали Амонтурдиев, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Хаким Ахмедов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Ахад Шукуров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Эшназар Джаббаров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Абдумурод Арслонов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Сирожиддин Турдимуродов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Умида Рахимова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Гульчехра Бегматова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Наргис Курбаназарова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Муяссар Холова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Шаира Амонтурдиева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Шерзад Турдикулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Зайнура Кадирова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Хумаюн Надим Мухаммад, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Дильрабо Эргашева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President`s Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.12.2024
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94
Offset printing. Offset paper
Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155

Printed at the
«Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)*
Shohista Makhmaraimova, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)*
Ural Kholiyorov, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Olmos Ulviy Binnatova, *doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)*
Karl Rayxl, *doct.of philol. sciences, professor (Germany)*
Vali Salvash Elok, *doct. of philol. sciences, professor (Turkey)*
Dorota Silvia, *PhD, associate professor (Poland)*
Muslihiddin Mukhiddinov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Ibodulla Mirzaev, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Abdi Mmatov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Suyun Karimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muhammadkhon Khakimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Nafas Shodmonov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Dilmurod Kuronov, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muradkasim Abdiyev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Bakhtiyor Mengliev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Normat Yuldashev, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Abdulla Khudaykulov, *PhD (Uzbekistan)*
Bobonazar Murtazaev, *cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Askar Eshmuminov, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Obidjon Shofiev, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Zafar Umurkulov, *PhD (Uzbekistan)*
Nurali Amonturdiev, *PhD (Uzbekistan)*
Hakim Akhmedov, *PhD (Uzbekistan)*
Ahad Shukurov, *PhD (Uzbekistan)*
Eshnazar Jabbarov, *PhD (Uzbekistan)*
Abdumurod Arslonov, *PhD (Uzbekistan)*
Sirojiddin Turdimurodov, *PhD (Uzbekistan)*
Umida Rakhimova, *PhD (Uzbekistan)*
Gulchekhra Begmatova, *PhD (Uzbekistan)*
Nargis Kurbanazarova, *PhD (Uzbekistan)*
Muyassar Kholova, *PhD (Uzbekistan)*
Shoira Omonturdiyeva, *PhD (Uzbekistan)*
Sherzod Turdikulov, *PhD (Uzbekistan)*
Zaynura Kadirova, *PhD (Uzbekistan)*
Humayun Nadim Muhammad, *PhD (Uzbekistan)*
Dilrabo Ergashova, *PhD (Uzbekistan)*

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

JO‘RAYEVA BIBISH MUXSINOVNA,
TO‘XTAYEVA DILAFRUZ ASHUROVNA
Ekspressivlik va intensivlik munosabati.....7

ЁҚУБОВ ШАРИФ
Дарбанд, Темир дарвоза, Оққўтал ва
“Темирдан ясалган дарвоза” атамалари таҳлили 11

SHUKUROV AHAD AHMADOVICH
Tarixiylikni ifodalovchi eskirgan so‘zlar 15

AMONTURDIYEV NURALI RASHIDOVICH
O‘zbek tili izohli lug‘atlarida etnografizmlar aksi 18

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Hamid Olimjon ijodida so‘z sehri 23

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVCH
Onomastik ko‘lamda teotoponimlar tadqiqi.....26

ABDURAXMANOV SHAVKATJON ASHUROVICH
Funksional sintaksis haqida mulohazalar.....29

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
Sinonimlarda miqdor o‘zgarishlarining ayrim ko‘rinishlari xususida.....32

TUYCHIYEVA OYDIN SAYFULLAYEVNA
Fors tilida shart-istak mayli qo‘llanilishining o‘ziga xos xususiyatlari.....36

SHAYMARDANOVA AZIZA RAIMJANOVNA
Intralingval lakunalarning lisoniy tabiati 40

DUSNAZAROVA MAVJUDA ILYAMONOVNA
Nikoh marosimlarida milliy o‘zlikning aks etishi.....46

KADIROVA SAIDA MAXSUDOVNA
Badiiy tasvir va ifoda vositalarining adabiyotdagi roli 49

МУНДАРИЖА

TO‘YCHIYEVA ZULAYHO HAMROQO‘LOVNA
Islomiy paremalogik religionimlar 53

ABDUVALIYEVA KAMOLA SHAVKAT QIZI
“Shajarayi turk” asaridagi etnonimlarning hozirgi
O‘zbekiston hududida etnotoponim sifatida uchrashi 56

RAHMATULLOYEV AHTAM A’ZAM O‘G‘LI
Fors tilida otning semantik tasnifi 60

HAMDAMOVA NASIBA TO‘RABEKOVNA
Diniy leksikaning semantik xususiyatlari
(ekzotik leksika, frazeologizmlar, paremiologik birliklar misolida).....64

YO‘LDOSHEVA NARGIZA
“Alpomish” dostonida mavjud fonetik dialektizmlar.....68

ВАПАЕВА АНАХОН НАСУРИЛЛАЕВНА
Молодёжный сленг в вузах: дешифровка
(на примере студентов Университета Маъмуна) 71

ИСМАИЛОВА ФЕРУЗА ИСМАИЛОВНА
Народные пословицы в произведениях русских писателей.....75

OBLOQULOVA ZILOLA ULUG‘BEKOVNA
O‘zbek tilida taqinchoq nomlari semantikasi.....79

ADABIYOTSHUNOSLIK

КАДИРОВА ОЛИЯ ХАМЕДОВНА
Жанровое многообразие циклических произведений.....83

TA’LIM

XOJIYEVA IRODA ZOKIRJON QIZI
Ta’lim tojik tilida olib boriladigan umumta’lim maktablarda o‘zbek tili
(davlat tili) fanini o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari 90

features. It also explores the representation of national values in proverbs, ritual speeches, and artistic elements of wedding songs. These analyses aim to determine the role of language in strengthening the national identity of the Uzbek people through wedding ceremonies.

Резюме. Данная статья посвящена анализу лингвистических аспектов узбекских свадебных обрядов и их роли в отражении национальной идентичности. Свадебные обряды являются символическим выражением традиций и культуры народа. Через используемые в этих обрядах лингвистические символы, ритуальные диалоги и элементы художественной речи национальная культура и ценности передаются посредством языка. В статье анализируются лингвистические характеристики текстов, используемых в свадебных обрядах, их семантические и прагматические особенности. Также изучаются выражение национальных ценностей через пословицы, ритуальные речи и художественные элементы свадебных песен. Эти исследования служат для выявления роли языка в укреплении национальной идентичности узбекского народа через свадебные обряды.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2024; 12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

BADIIY TASVIR VA IFODA VOSITALARINING ADABIYOTDAGI ROLI

Kadirova Saida Maxsudovna,
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Ellikqal'a filiali
Ijtimoiy gumanitar fanlar kafedrasi assistent o'qituvchisi

Adabiyot va san'at insoniyatning madaniy va ma'naviy boyligini ifodalovchi eng muhim ko'rinishlardan biri hisoblanadi. Badiiy asarlar esa ijodiy jarayonning eng yuksak shakli bo'lib, ular orqali muallif o'z fikrlarini, tuyg'ularini va tasavvurlarini ifoda etadi. Ushbu jarayon asosan badiiy tasvir va ifoda vositalari orqali amalga oshiriladi. Ular yordamida yozuvchi yoki shoir hayotiy voqeliklarni jonli, emotsional va ta'sirchan tarzda aks ettiradi. Badiiy tasvir va ifoda vositalari adabiyotshunoslikning muhim masalalaridan biri sifatida nafaqat muallifning mahoratini, balki uning tilga bo'lgan ijodiy yondashuvini ham o'rganishda xizmat qiladi. Xususan, adabiyotshunoslikda "badiiy tasvir va ifoda vositalari" tushunchasi muayyan adabiy asarning tiliga xos vositalar sifatida qaraladi. "…badiiy tasvir va ifoda vositalari ijodkorning muayyan badiiy-estetik maqsadga og'ishi natijasida yuzaga keladi, ular tasvirning jonli va to'loqonli bo'lishiga,hamda, ifodaviylikning kuchayishiga xizmat qiladi.[1]" Ushbu vositalar bir tarafdan asarda tasvirlanayotgan hodisalarni jonliroq ko'rsatishga, ikkinchi tarafdan muallifning fikr va hissiyotlarini o'quvchiga yetkazishga xizmat qiladi. Bu vositalar yordamida obrazlilik (tasviriylik) va emotsionallik kabi badiiy tilning muhim xususiyatlari namoyon bo'ladi. Shu boisdan, badiiy tasvir va ifoda vositalarining tabiati, ularning badiiy adabiyotdagi o'rni va funksiyalari har doim ilmiy tadqiqotlar uchun dolzarb mavzular hisoblangan.

Odatda badiiy til oddiy og'zaki yoki yozma tildan bir qator xususiyatlari bilan ajralib turadi. Avvalo, badiiy til normativ tildan "og'ish" hodisasi orqali rivojlanadi. Bunday og'ishlar fonetik, morfologik, leksik, semantik va sintaktik qatlamlarda kuzatiladi. Masalan, metaforalar, metonimiyalar, sinekdoxa va boshqa trop shakllari normadan og'ish natijasida yuzaga keladi va ular badiiy asarning obrazlilik darajasini oshiradi. Bu jarayon yozuvchining estetik maqsadlari va ijodiy yondashuviga bog'liq bo'lib, uning o'ziga xos til uslubini shakllantiradi.Bundan kelib chiqadiki, badiiy asarlarda tasvir va ifoda vositalarining qo'llanilishi asosan yozuvchining hayotiy voqelikka, tasvirlanayotgan muhitga va personajlarga bo'lgan munosabatini aks ettiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda,

[1] O'rolova Mohichehra Shukur Xolmirzayev hikoyalarida badiiy tasvir va ifoda vositalari. https://doi.org/10.5281/zenodo.12607504

adabiy tahlil davomida ushbu vositalarni o‘rganish muallifning dunyoqarashi, hayotiy tajribasi va uslubiy xususiyatlarini yoritib berishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, eskirgan so‘zlar yoki dialektizmalar orqali davr koloritini, varvarizm va jargonlar orqali esa muayyan ijtimoiy guruhlarning o‘ziga xosligini ko‘rsatish mumkin bo‘ladi.

Badiiy tasvir va ifoda vositalari badiiy asarlarning tilida jonli tasvir yaratishda, tasviriy xususiyatlarni oshirishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Bular yozuvchining adabiy tilga bo‘lgan yondashuvi, til va badiiyatga bo‘lgan mahoratiga bog‘liq holda ishlatiladi. Asarlarning qahramonlari va ularning ichki olamlarini tasvirlashda tasvir vositalari, muhitni yaratishda esa ifoda vositalari yordam beradi. Shu sababli, tasvir va ifoda vositalarini o‘rganish badiiy matnlarning ma’nolarini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

Badiiy tasvir va ifoda vositalari turli shakllarda mavjud. Ularning har biri o‘zining estetik funktsiyasi va ma’no ko‘rsatishidagi xususiyatlari bilan farqlanadi. Quyida badiiy tasvir va ifoda vositalarining asosiy turlarini ko‘rib chiqamiz:

1. Leksik vositalar: Leksik vositalar badiiy asarda so‘zlarning o‘zgacha tanlanishi va ular ma’nolarining kengayishi orqali tasviriylik va ifodaviylikni kuchaytiradi. Yozuvchilar oddiy so‘zlardan o‘zgacha ma’nolar yaratish orqali asarning obrazliligini oshiradilar. Bu jarayonda ayniqsa, sinonim so‘zlarning ishlatilishi katta rol o‘ynaydi. So‘z tanlashda, masalan, badiiy asarlarda keng qo‘llaniladigan arxaizmlar, dialektizmalar va istorizmlar davr koloritini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

2. Sintaktik vositalar: Sintaktik vositalar badiiy asarda jumlalar tuzilishi va so‘zlarni tartiblash orqali ta’sirchanlik va ifodaviylikni oshiradi. Sintaktik qiyoslashlar, paralelizm, anafora, epifora kabi vositalar asar matnida ma’lum bir ohangni yaratadi va uning estetikasini boyitadi. Badiiy tilda sintaktik vositalar yordamida yozuvchi o‘quvchining diqqatini ma’lum bir jihatlarga qaratadi va tasvirning emotsionallik darajasini oshiradi.

3. Semantik vositalar: Semantik vositalar asarda so‘zlarning ko‘chma ma’nolarida ishlatiladi. Troplar, ya’ni ko‘chimlar, ma’no ko‘chishining ko‘plab turlari badiiy tasvirni yaratishda katta rol o‘ynaydi. Metafora, metonimiya, sinekdoxa, kinoya va allegoriya kabi trop shakllari so‘zlarning to‘liq tasviriy potensialini ochib beradi. Misol uchun, “oltin kuz” yoki “gul yuz” kabi metaforalarda tasvirlanayotgan obrazlar nafaqat shu so‘zlarning haqiqiy ma’nolariga asoslanadi, balki ularni ko‘chma ma’nolarda ishlatish orqali ularga yanada boy, jonli va ta’sirli obrazlar kiritiladi.

4. Fonetik vositalar: Badiiy tilning fonetik vositalari, ya’ni tovushlar va ularning takrorlanuvchi qatlamlari, badiiy asarda ritm, ohang va melodik tuzilmalarni yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Tovush takrorlari, alliteratsiyalar, onomatopiya kabi fonetik vositalar asarda hissiy ta’sirni kuchaytiradi. Misol uchun, biror tugallanmagan yoki achinarli holatlarni aks ettirish uchun aynan shu tovushlar tanlanishi mumkin.

Shuni alohida qayd etish lozimki, badiiy tasvir va ifoda vositalari adabiy tilning muhim unsurlari sifatida badiiy asarlarning estetik, hissiy va ma’naviy qiymatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu vositalar orqali yozuvchi yoki shoir o‘z fikrlarini, tasavvurlarini va tuyg‘ularini o‘quvchiga jonli, to‘laqonli va ta’sirchan tarzda yetkazadi. Badiiy tasvir va ifoda vositalarining o‘rganilishi nafaqat adabiyotshunoslik nazariyasiga, balki adabiy asarlarni o‘qish, tushunish va tahlil qilish jarayoniga ham katta hissa qo‘shadi. Shu sababli ham adabiyotshunoslik ilmida badiiy tasvir va ifoda vositalari alohida e’tiborga olinadi, chunki ular yozuvchi yoki shoirning ijodiy uslubini, dunyoqarashini va asarda aks ettirilgan fikrlarni tushunishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu vositalar nafaqat so‘zlar, balki butun adabiy jarayonning ma’no qatlamlarini ochib beradi. Badiiy tasvir va ifoda vositalari yordamida asarlarning ichki va tashqi tuzilmalari orasidagi aloqalar ko‘rsatiladi, yozuvchining ijodiy maqsadlari va o‘quvchiga yetkazilmoqchi bo‘lgan fikrlar chuqurroq va boyroq tushuniladi. Badiiy tasvir va ifoda vositalari asarlarni tahlil qilish jarayonida badiiy va estetik qadriyatlarni, til va uslubni chuqurroq anglashga yordam beradi. Adabiy asarlarni faqat bevosita mazmuni va strukturasini o‘rganish bilan cheklanib qolmasdan, badiiy tasvir va ifoda vositalari orqali uni yanada boy va ta’sirchan tarzda tahlil qilish mumkin. Shunday qilib, badiiy tasvir va ifoda vositalarining tahlili adabiyotshunoslikda nafaqat asarlarning to‘liq va chuqurroq anglashiga, balki badiiy tilning nazariy asoslarini ishlab chiqishga ham katta hissa qo‘shadi.

Badiiy tasvir va ifoda vositalari asar matnida bir nechta muhim funksiyalarni bajaradi. Birinchi navbatda, ular asarning obrazli va emotsional tavsifini yaratishda muhim ahamiyatga ega. Obrazlarning shakllanishi va ularning tasvirlari tasvir va ifoda vositalari yordamida kengaytiriladi. Misol uchun, metafora yordamida badiiy asarda oddiy bir narsa yoki hodisa o‘zining ko‘chma ma’nolariga asoslanib, ko‘plab tasvirlar va fikrlarni ifodalaydi. Shu bilan birga, semantik vositalar, masalan, metonimiya yoki sinekdoxa, badiiy tasvirni yanada murakkablashtiradi va asarda kengaytirilgan ma’no qatlamlarini yaratadi. Ikkinchi funksiyasi sifatida, badiiy tasvir va ifoda vositalari asar matnining estetik qiymatini oshiradi. Yozuvchilar badiiy tasvir va ifoda vositalarini nafaqat ma’no, balki ma’lum bir ohangni yaratish, asar matnining ritmini va uslubini shakllantirish uchun ishlatadilar. Sintaktik va fonetik vositalar, masalan, tovush takrorlari yoki

alliteratsiyalar, asar matnida tovushning va ritmning estetik samarasini oshiradi, o‘quvchiga o‘zgacha bir idrokni taqdim etadi. Uchinchidan, badiiy tasvir va ifoda vositalari o‘quvchining fikrini, diqqatini va hissiyotini ma’lum bir jihatlarga qaratadi. Metaforalarning ishlatilishi o‘quvchini yozuvchining maqsadlariga qaratadi, uning matndagi o‘zgaruvchan ma’no qatlamlarini anglashiga yordam beradi. Misol uchun, badiiy adabiyotda ko‘chma ma’nolar yordamida tasvirlangan voqealar yoki obrazlar o‘quvchiga kengroq tasavvurlarni taqdim etadi va o‘qish jarayonida uning hissiy ta’sirini oshiradi. “…nutq jarayonida, xususan, badiiy nutqda so‘z o‘z ma’nosida ham, ko‘chma ma’noda ham qo‘llanishi mumkin. So‘zning odatiy ma’nosidan o‘zga ma’noda qo‘llanishi semantik sathdagi og‘ish sanaladi. Ko‘chma ma’noda qo‘llangan so‘zlarning umumiy nomi *ko‘chim* deb yuritiladi.[1]”

Badiiy tasvir va ifoda vositalarining badiiy-estetik qiymati ularning asarda yaratgan obrazlarning go‘zalligi, ta’siri va ma’nolari bilan bog‘liq. Badiiy adabiyotda obrazlarni yaratishda qo‘llaniladigan tasvir va ifoda vositalari nafaqat voqelikni jonli va to‘laqonli ifodalashga, balki o‘quvchining o‘ziga xos fikr va tasavvurlarni qabul qilishiga ham yordam beradi. Shu sababli, bu vositalar badiiy asarning umumiy estetik samarasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, metafora yoki allegoriya kabi tropik vositalar asarda ko‘proq ma’no qatlamlarini ochish imkoniyatini yaratadi. Bunday vositalar orqali yozuvchi o‘quvchiga o‘zgacha bir dunyoqarashni taqdim etadi va uni voqelikning ko‘proq sirli, murakkab tomonlarini anglashga undaydi. Shu bilan birga, sintaktik vositalar, masalan, paralelizm yoki anafora kabi, asar matnini ritmik va melodik nuqtai nazardan boyitadi, uni o‘quvchining diqqatini ma’lum bir jihatlarga qaratadi. Fonetik vositalar esa tovush va ohang orqali asar matnini yanada boyitadi va uning estetik qiymatini oshiradi.

Shu bilan birga, zamonaviy adabiyotda badiiy tasvir va ifoda vositalarining roli yanada muhimlashdi. Hozirgi kunda yozuvchilar o‘z asarlarida nafaqat an’anaviy tasvir va ifoda vositalarini, balki yangi uslubiy yondashuvlarni, innovatsion badiiy vositalarni qo‘llashni o‘rganyaptilar. Bu vositalar yordamida asarlar faqat yozuvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi bog‘lanishni ta’minlab qolmay, balki jahon va jamiyat haqidagi yangi fikrlarni, tarixiy va ijtimoiy voqeliklarni kengroq tasvirlash imkonini yaratadi. Zamonaviy adabiyotda yozuvchilar badiiy tasvir va ifoda vositalarini o‘z uslublarini shakllantirishda muhim vosita sifatida qo‘llaydilar. Masalan, modernizm, postmodernizm va boshqa zamonaviy adabiy yo‘nalishlarda badiiy tasvir va ifoda vositalari ko‘proq murakkab va ko‘p qatlamli tarzda ishlatiladi. Bu esa o‘quvchilarga nafaqat an’anaviy ma’nolarni, balki ular orasidagi bog‘liqlikni, obrazlarning o‘zgaruvchanligini va asarning ichki dinamikasini anglashga yordam beradi. Zamonaviy badiiy tasvir va ifoda vositalari bilan ishlash, ayniqsa, lingvistika, adabiyotshunoslik va estetikada yangi tendensiyalarni yaratadi. Shuningdek, badiiy tasvir va ifoda vositalarining ishlatilishi san’at va adabiyotning jamiyatdagi o‘rni va ta’sirini yanada kuchaytiradi. Yozuvchi o‘z asarida zamonaviy voqelikni yanada jonli va ta’sirli tarzda aks ettirish orqali jamiyatning ijtimoiy va madaniy masalalarini ilgari suradi.

Badiiy tasvir va ifoda vositalari tahlili adabiyotshunoslikda ilmiy-izlanish jarayonining muhim qismi hisoblanadi. Ushbu vositalar yordamida yozuvchining uslubini, uning tiliga bo‘lgan yondashuvini va maqsadlarini aniqlash mumkin. Shuningdek, adabiy asarlarning badiiy va estetik xususiyatlari haqida chuqurroq tasavvurga ega bo‘lish imkoniyati yaratiladi. Adabiyotshunoslikda badiiy tasvir va ifoda vositalarining ilmiy tahlili adabiy jarayonni, yozuvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi aloqani va asarlardagi obrazlarni yanada aniqroq tushunishga yordam beradi. Shuningdek, badiiy tasvir va ifoda vositalarini ilmiy izlanish jarayonida tahlil qilish nafaqat adabiyotshunoslikni rivojlantiradi, balki tilshunoslik, estetika va boshqa ijtimoiy fanlar bilan ham bog‘liq. Bu vositalarni o‘rganish tilni va uning o‘ziga xos xususiyatlarini tushunishga yordam beradi. Shuningdek, badiiy tasvir va ifoda vositalarining tahlili ijtimoiy, madaniy va falsafiy jarayonlarni aniqlashda ham muhim o‘rin tutadi. Yana shuni ham alohida ta’kidlab o‘tish lozimki, badiiy tasvir va ifoda vositalarining rivojlanishi badiiy adabiyotning o‘zgarib borayotgan ijtimoiy va madaniy muhitiga moslashishi bilan bog‘liq. Bugungi kunda zamonaviy yozuvchilar va shoirlar yangi tasvir va ifoda vositalarini ishlatib, badiiy adabiyotda janrlarning yangi shakllarini yaratmoqda. Bu esa adabiyotshunoslik va lingvistik tadqiqotlarning yangi yo‘nalishlarini yaratishga olib keladi. Kelajakdagi tadqiqotlarda badiiy tasvir va ifoda vositalarining yanada kengroq tahlili, ularning zamonaviy adabiyotdagi o‘rni va ularning o‘quvchiga ta’sirini yanada chuqurroq o‘rganish zarur. Bundan tashqari, badiiy tasvir va ifoda vositalarini o‘rganish nafaqat badiiy asarlarni tahlil qilish, balki adabiy ma’lumotlarni ommaviylashtirish va adabiyotning kengroq auditoriya bilan muloqot qilish imkonini beradi. Badiiy tasvir va ifoda vositalarining innovatsion tahlili ilmiy tadqiqotlarning yangi yo‘nalishlarini ochadi va bu borada yangi metodologik yondashuvlarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Xulosa qilib aytganda, badiiy tasvir va ifoda vositalari nafaqat badiiy asarning estetik qiymatini

[1] Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Navoiy universiteti, 2018.

oshiradi, balki asarning ichki va tashqi tuzilishini, personajlarning rivojlanishini va voqealar ta'sirini anglashda ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Badiiy tasvir va ifoda vositalarining adabiyotda qo'llanishi ularning ilmiy va amaliy ahamiyatini yanada oshiradi. Adabiyotshunoslik va tilshunoslikda badiiy tasvir va ifoda vositalarini o'rganish nafaqat asarlar ustida ishlashni osonlashtiradi, balki o'quvchi va yozuvchi o'rtasidagi aloqani chuqurlashtiradi. Badiiy tasvir va ifoda vositalarining tahlili orqali o'quvchilar adabiyotning murakkab va ko'p qatlamli dunyosiga kirib borish imkoniga ega bo'ladilar. Ushbu tahlil ilmiy va ijtimoiy tadqiqotlarda yangi yo'nalishlar ochadi va badiiy adabiyotning ko'proq anglashilishini ta'minlaydi. Shunday qilib, badiiy tasvir va ifoda vositalarining o'rganilishi adabiyotshunoslik sohasining rivojlanishiga katta hissa qo'shadi va zamonaviy adabiyotning chuqurroq tushunilishini ta'minlaydi.

Rezyume. Mazkur maqolada badiiy tasvir va ifoda vositalarining adabiyotshunoslikdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada badiiy tasvir va ifoda vositalarining turli turlari, ularning asar matnidagi funksiyalari va o'quvchiga ta'siri yoritilgan. Xususan, metafora, metonimiya, allegoriya kabi trop shakllarining adabiy jarayondagi roli, badiiy tasvirning estetik va emotsional samara yaratishdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda badiiy tasvir va ifoda vositalarining tilshunoslik, lingvistika va adabiyotshunoslik sohalaridagi amaliy ahamiyati ham tahlil qilingan. Ushbu maqola adabiy asarlarni chuqurroq tahlil qilish, yozuvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni anglashda yangi imkoniyatlar yaratadi.

Resume. This article analyzes the role and significance of artistic imagery and expressive means in literary studies. The paper discusses the various types of artistic imagery and expressive means, their functions in literary texts, and their impact on the reader. Specifically, the article examines the role of tropes such as metaphor, metonymy, and allegory in the literary process, and how artistic imagery contributes to creating aesthetic and emotional effects. The study also explores the practical relevance of artistic imagery and expressive means in the fields of linguistics, stylistics, and literary studies. This article offers new opportunities for deeper analysis of literary works and understanding the communication between the author and the reader.

Резюме. Данная статья анализирует роль и значимость художественного изображения и выразительных средств в литературоведении. В статье рассматриваются различные виды художественного изображения и выразительных средств, их функции в литературных текстах и их влияние на читателя. В частности, анализируется роль тропов, таких как метафора, метонимия и аллегория, в литературном процессе, а также то, как художественное изображение способствует созданию эстетического и эмоционального эффекта. Исследование также изучает практическую значимость художественного изображения и выразительных средств в области лингвистики, стилистики и литературоведения. Эта статья открывает новые возможности для глубокого анализа литературных произведений и понимания общения между автором и читателем.